RADOMER KIELCER LEBEN] № 38 (74) „Należytość pocztową uiszczono ryczałtem" צווייטער יאָהרגאַנג   פּרייז 25 גראשען

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

אַדרעסען
פון „ראַדאָמער קעלצער לעבען"

אין ראַדאָם
Redakcja i Administracja
„Radomer Kielcer Leben"
Radom, Szwarlikowska 20.

אין קעלץ.
Redakcja i Administracja
„Radomer Kielcer Leben"
Kielce, Sienkiewicza 35.

אַנאָנסען פּרייז:
איין מילימעטער שורה: פאַר'ן טעקסט 20 גר.
„ 40 „ אין „ „ „
„ 18 „ נאָכ'ן „ „

ראַדאָם פרייטיג כב' אלול תרפ"ה   פאַר'ן אינהאַלט און טעקסט פון די אַנאָנסען איז די רעדאקציע נישט פערענטוואָרטליך.   11 Września 1925 roku

Towarzystwo Ubezpieczeń

ORZEŁ sp. Akc.

Dyrekcja w Warszawie Św. Krzyska № 30 **Oddział Miejski** Marszałkowska № 116 Telefony: 298-44, 190-63, 89-93
GENEALNA REPREZENTACJA na Kieleckie i Lubelskie Województwa w Kielcach Sienkiewicza № 63 Telefony 159, 159-6.

Przyjmuje ubezpieczenia od ognia, kradzieży z włamaniem ryzyka transportu, życiowe, od wypadków oraz od gradobicia.

Solidni agenci jakoteż i agentki w miejscowościach województwa Kieleckiego i Lubelskiego zająć mogą odpowiednie posady na dobrych warunkach prowizyjnych.

Oferty składać należy do **Kieleckiej Generalnej Reprezentacji** Sienkiewicza 63, piśmiennie lub osobiście w godzinach biurowych od 8—3 p. p.

בעקאַנטמאַכונג

איך מאַך בעקאַנט דאָס ג' פובליקום פון ראַדאָם און אומגעגענד דאָס מיין מאַנופאַקטור געשעפט איז יעצט פערזעהן מיט אַ גרויסען אויסוואהל פון דאַמען און מענער שטאָף צו קאסטיומען און פּאַלטאָס, זיידע, פּלוש-קאָטיק אינלענדישע און אויסלענדישע. בעט-דעקין פּלושענע וואָלענע, פּיקענע און אַנדערע. גאַרדינען וואַטע-דעקין, קאָצען, מעבּיל שטאָף אויך לייוועגט אַלע סאָרטען.

אַלעס צו מעסיגע פרייזען.

מיט אַכטונג

מ. הירשזאהן
(פריער ה. גרין)
ראַדאָם, לובלינער 7.

טעאַטער „ראָזמאַיטאשטשי" ראַדאָם — פעראייניגטע טרופּע פון יודישן אַרטיסטן-פעראיין אין וואַרשא
מיטן אַנטייל פון: ביאַלקאַוויטש (ראָזענצווייג), ליבאַרטאָווסקאַ, צאָם, שפּילמאַן, סעגאַל, צווייליך. מענער: ביאַלקאָוויטש, בלאַט, ווינער, וויינבערג, פעלד, צווייליך.

פרייטאָג דעם 11/9 אָנהויב 8,45 ווערט געשפּילט ווערען צום ערשטען מאָהל אין דעם סעזאָהן די בעליבטע אָפּערעטקע אין 4 אַקטען פון שאָר **די אַמעריקאַנער** די אַמעריקענערין ווערט געשפּילט ווערן ניט די זעלבע אויפפיהרונג ווי ביי קלאַרא יונג	שבת דעם 12-טן ד. ח. אָנפאַנג 4 נ. מ. פון 60 גר. ביז 2 זלאָט די בעוואוסטע פּיעסע אין 4 אַקטען פון יעקב קאַליך **ציפּקע פייער**	שבת דעם 12-טן ד. ח. 8,15 אָוועגד ווערט געשפּילט ווערען צום 12-טן מאָל די פרייליכע אָפּערעטע אין 3 אַקטן מיט אַ בילד **די רומענישע חתונה** „די רומענישע חתונה" האָבן שוין געזעהן איבער 6,000 מענשען און זענען אַלע אייעק ענטציקט. צו יעדען בילעט ווערט צוגעגעבן דאָס בעליבטע קופּלעטל נישט ביי מאַטי	זונטאג דעם 13-טן ה. ח. די לאַנג ערוואַרטעטע פּיעסע דראַמע אין 4 אַקטען פון רייזענמאַן **יאַשקע אַדעסיט** די סענסאַציאָנעלע פּיעסע „יאַשקע אָדעסיט" איז געשפּילט געוואָרען אין אַלע גרעסערע שטעדט פון אייראָפּע מיט דעם גרעסטען ערפאָלג.

בילעטען אַ גאַנצען טאָג אין קאַסע פון טעאַטער. :=: :=: געשעפטס-פיהרער: לייכטער. :=: סופלער: לאַקס.

Zajęcia we freblówce
przy ul. Spacerowej 12|14
rozpoczynam dnia 15-go września.
Zaznaczam, że grupa starszych dzieci otrzyma naukę przygotowawczą
Zapisy przyjmuje codziennie w godz. 11-2 w lokalu freblówki (Spacerowa 12|14)
z poważaniem
G. Frydmanówna

בעקאַנטמאַכונג.

דעם 15 וועשעסיען הויבט אָן איהר טעטיגקייט די בעקאַנטע פרעבלוווקע ג. פרידמאַן שפּאַציר גאַס 12|14
בעמערקונג: די עלטערע גרופּע קינדער וועט בעקומען אַ פאָרבערייטונגס לעהרע.
איינשרייבען קען מען זיך יעדען טאָג פון **11-2** אין לאָקאַל פון די פרעבלוווקע (שפּאַציר גאַס 12/14.
מיט אַכטונג.
ג. פרידמאַן.

דער קריזיס אין דער ראדאמער בראנפען-פראדוקציע.

צווישען די אנדערע צווייגען פון דער ראדאמער אינדוסטריע, מאכט לעצטענס דורך א שווערען קריזיס די בראנפען-פראדוקציע, וועלכע איז כמעט ווי פאראליזירט און אין דער גרעסטער טהייל אבגעשטעלט אין איהר בעטריעבס-טהעטיגקייט. די סיבות פון דער דאזיגער ערשיינונג זענען די באלגען פונ'ם אלגעמיין הערשענדען קריזיס אין לאנד, וועלכער איז אויך געוויסערמאסען א פועל יוצא פון דער שטייערען-פאליטיק, וואס ווערן אין א צו גרויסע מאס ארויפגעלעגט אויף די פאבריקאנטען און סוחרים.

ווען מען זאל רעדען וועגען דעם אלגעמיינעם מצב פון דער ראדאמער פראדוקציע, וואלט מען איבעראל געקענט זיך בעגעגנען מיט די דאזיגע אומשטענדען און מען וואלט בכלל געקומען צו גאנץ נישט פרעהליכע אויספיהרונגען, ווייל אומעטום, אין אלע צווייגען פון דער ראדאמער פאבריקאציע ווי לעדער א. ז. וו. נישט נאר אין דער בראנפען-פאבריקאציע, לאזט דער קריזיס בעדייטענד זיך פיהלען און דער שטייער-פרעס האט אויך דארט אויטגעשפרייט זיינע פליגעל. גראד איז יעצט אויסגעקומען צו רייד די בראנפען-בראנזשע, וואס איז לויט אלע וואהרשיינליכקייטען, נישט שלעכט געשטאנען און דוקא אט די בראנזשע איז יעצט אזוי פאפולער געווארען אין שטאדט צוליעב איהר פינאנסיעלען קראך.

די ערשטע, וואס זענען אויפגעטרייסעלט געווארען פון זייערע עקאנאמישע פאזיציעס זענען די יודישע ראזלעיוניעס. מען ווייזט אן אויף די אנגעזעהענסטע און גוט-איינגעפונדעוועטסטע פירמעס אין דער בראנפען-בראנזשע, אז זיי האבען — נישט האבענדיג קיין אנדערען אויסוועג — באנקראטירט. און די, וועלכע האלטען זיך נאך מיט אלע כוחות אויף די פוס — האבען רעדוצירט אדער כמעט אויפגעהערט צו ארבייטען און די אלע ארבייטער, וואס זענען דארט געווען ביז אהער בעשעפטיגט, זענען געבליבען ארבייטסלאז.

אט אזוי ריקט זיך איין יודישע פאזיציע נאך דער צווייטער און עס בראכט זיך וואס א מאהל דער יודישער עקזיסטענץ. היינט באנקראטירט איין יודישע פאבריק, מארגען פערמאכט זיך א צווייטע און אזוי געהט עס ווייטער.

מען זעהט נישט, אז פון איין זייט זאל מען געבען יודישע אינדוסטריעלער און סוחרים ביליגן קרעדיט און פון דער צווייטער זייט צומאהנען פון זיי פראפארציאנעלע שטייערען זאגענדיג: — נעמט און גיעט — מען בענוצט נאר דאס לעצטע און אזוי נאך ווע־ן צוגעפיהרט די קראנקסטע און זיכערסטע פירמעס צו רואין, און נאך לאנג ראנגלעניש ווערען זיי אויסגעצויגען אויף די לאפאטקעס.

מ'דארף נישט זיין קיין טיפער בקי אין פאליטישער עקאנאמיע, כדי צו בעמערקען די געוואלדיגע איבערקרניש, וואס איז פאר די דאזיגע קנאפע צוויי יאהר אדורכגעפירט געווארען אין די שטעדט. אן אמתע אהנבלוטיגע רעוואלוציע, הגם מ'קען נישט זאגן, אז די דאזיגע רעוואלוציע האט גאר קיין בלוט נישט געקאסט, אויב מ'זאל זיך דערמאנען די הונדערטער אידישע זעלבסטמארדן און דערצו זיך פארשטעלען די צעהנדליגער טויזענטער אויסגעדארטע בלוט-פערארימטע אידישע נפשות

איטליכער אויבענאויפיגער בעאבאכטער קען בעמערקען, אז פון דער אידישער בעפעלקערונג אין די שטעדט איז געמאכט געווארען א תל גמור

און וואס איז אייגענטליך בעשטאנען גראבסקיס שטייער-שיטה? זי איז נישט קאמפליצירט, און מ'קען איהר מיט צוויי ווערטער איבערגעבען: ארויסנעמען דאס געלד ביי דער שטאטישער ציוויל-באפעלקערונג (לייען: יודען) און איבערגעבען עס די בעאמטע פאר זייער מלוכה-דינסט. קיין ברייטערע געשעפטען האט גראבסקי מיט דעם געלד נישט געמאכט: נישט פארפלאנטערט זיך אין קיין הלוואות און צינזען-צאלעניש, נישט אנגעצויגען קיין אנדערע טראנזאקציעס מיט אויסלאנד. אפשר דארף מען נאך אריינרעכנען א היפשן טייל פון די שטייער-געלטער, וואס זענען אוועק אויף סובסידירען ריין פוילישע קאאפעראטיווען און קרעדיטירען אונטערנעמונגען פון מענטשען מיט פראטעקציעס...

און דער פועל יוצא: אידען זענען געבליבען אן געלט, פעראָרימט ווי נאך א שרעקליכער שרפה; אבער דאס לעבען אין די שטעט איז נישט איינגאנצען אפגעשטעלט, עס ווערט אויסגעפילט דורך די גוט באזארגטע מלוכהשע און שטאטישע בעאמטע, צווישען וועלכע ס'איז קיין יוד נישטא אויף א רפואה.

די פארגרעסערטע און מאדערניזירטע פאר-באוועגונג א־ן שטאט, אין אויטאס און טאקסעס, ווערט אונטערגעהאלטען נישט דורך אידען. אפילו אויף די באנען טרעפט מען איצט ווייניגער יודען. זיי האבען נישט וואוהין צו פאהרען, זיי זיצען אין די הייזער און פרעסען זייער אייגען לייב. אלע וועגען זענען פאר זיי פארמאכט, אלע האריזאנטען אראפגעלאזען, אלע אויסזיכטען אויסגערונען.

דאס איז אפשר דער דירעקטער באוואוסטזיניגער אויפטוה פון גראבסקיס שטייער פאליטיק.

אבער צי האט נישט אמאל דער דאזיגער אויפטו גופא גורם געווען דעם איצטיגען קראך, אויב נישט איינגאנצען, כאטש טיילווייז?

געלד ביי דער אידישער סוחרישער בעפעלקערונג איז געווען א לעבעדיגער

געה טרעף א מאנס געדאנקען.

הומאָרעסקע

ווען אנדזיא איז אלט געווארען זיבעצעהן יאהר, איז איהר טאטע, וועלכער איז געווען א ביכהאלטער אין א באנק, געשטארבען און נישט איבערגעלאזען גענוג געלד אפילו פאר א רעכטער לויה.

אנדזיא איז געווען דאס עלטסטע קינד. פון גימנאזיום האט מען זי ארויסגעטריבען, ווייל זי איז געווען א קאקעטקע, אבער ארבייטען האט זי דער פאטער נישט געוואלט שיקען. עס איז איהם נישט אנגעשטאנען. ער איז געווען דער אמת'ער פאליאק. „קיין געלד האב איך נישט, אבער האנאר האב איך".

אבער ווען דער פאטער איז געשטארבען. האט אנדזיא איינגעזעהן, אז זי מוז געהן ארבייטען און די מאמע האט מיט א זיפץ צוגעגעבען, אז עס איז נישטא קיין אנדער ברירה.

אנדזיא איז געווען א שעהן מיידעל. שעהן געוואקסען, מיט א קאפ שטרויבלאנדע האר און גרויסע בלויע אויגען. האט זי באלד געקראגען א שטעלע אלס קאסירערין אין א רעסטאראן.

איהר בעל-הבית איז געווען יונג און שעהן און זי האט באלד פערשטאנען, אז זי איז אין געפאהר. אלע אזעלכע פערפיהרען זייערע קאסירערינס.

שוין דעם ערשטען טאג האט זי בעמערקט, אז ער קוקט אויף איהר א פיס. עס איז קלאהר: ער וועט זי פערפיהרען!

צומארגענס האט זי אנגעטון איהרע שעהנסטע קליידער, פון וועלכע די פיס האבען זיך נאך מעהר ארויסגעזעהן, און אין קאפ האט אלץ געהאמערט דער געדאנק: וועט זי דער לומפ פערפיהרען? די אונבעשטימקייט איז געווען שרעקליך... ווען זי האט אנגעטון איהר הוט א היים צו געהן. האט ער איהר געזאגט:

— מיר געפעלען אייערע זאקען.

זי האט איהם געוואלט זאגען, אז ער בעליידיגט זי. האט אבער פון פון אויפרעגונג גאר נישט געזאגט.

— וויפיל קאסטען זיי? — האט ער ווייטער געפרעגט.

זי האט איהם געזאגט דעם פרייז און זי האט פערשטאנען, אז ער קלייבט זיך איהר צו שענקען עטליכע פאר זאקען, און זי האט אנגעהויבען טראכטען, ווי עס וועט זיין, אז ער וועט זי צווינגען צו פיהרען א לעבען פון שאנדע... אה, דאס איז שרעקליך!

אויפ'ן וועג א היים האט זי זיך אבגעשטעלט ביי פענסטער פון פערשידענע געשעפטען און בעטראכט קליידער און ציהרונג... און דערביי האט זי געטראכט: א לעבען פון שאנדע...! דער איינציגער אויסוועג איז: זעלבסטמארד — —

אין צוויי טאג שפעטער — שבת איז עס געווען — איז ער ארויס מיט אפענע דבורים:

— זייט איהר היינט ביי טאג פריי?

— האט ער זי געפרעגט.

— עס קומט! — איז ביי איהר דורכגעלאפען אין מוח און זי האט ווי אג'אמת'ער קרבן, וואס מען פיהרט צו דער שחיטה, שטיל געענטפערט:

— יא.

— אויב אזוי — האט ער געזאגט — וויל איך אייך בעטען צו געהן מיט מיר קויפען א טוץ זאקען ווי אייערע — פאר מיין ווייב.

אנדזיא איז געבליבען שטעהן א צוטומעלטע און האט אנגעקוקט איהר בעל-הבית מיט ווילדע אויגען.

געה טרעף א מאן'ס געדאנק!

פון פויליש: חנה קאוואלסקי

פראדוקטיווער מאטעריאל. דער איד האט דאס געלד נישט פערטאכלעוועט, נישט פערשיכורט, נאר פערוואנדעלט עס אין א מיטעל, צו שאפען ווערטען און רייכער מאכען דאס לאנד. דער זלאטע אין אידענס האנד וואלט געוואָרען פילבלוטיגער, לעבהאפטיגער און פרוכטבערענגענדיגער. אפשר וואלט נישט אזוי געקלאפט דער אויטא אין גאס, ס'וואלט אבער געקלאפט דער מאשין אין פאבריק...

די כיטואציע פאר'ן יודישען מסחר און פאבריקאציע איז פארלויפיג א כערנעפעלטע, מען האפט אלץ, אפשר וועט זיך פארט פערבעסערען.

הלואי.

ק.

דעם קעמפער — מעהר כבוד.

זאבאטינסקי—כשבא לתוך אולם הקונגרס לא מצא מקום לשבת, הלך וישב לו מיד על הקרקע מול הבימה ושום איש לא קם לתת לו את מקומו. (היום נ.ר. 196—מ. אונגרפלד)

און ווידער וועט א האנד, פערצייכ-נען אין דער געשיכטע פון דער ציוניסטישער בעוועגונג-דעם ערשט פער-ענדיגטען 14 טען ציוניסטישען קאנ-גרעס. דער דאזיגער קאנגרעס וועט פערשריבען ווערען – אלס דער 1-טער קאנגרעס וואס האט זיך פערנומען נור מיט דער רעגולער ווירקליכקייט, מיטן ווירטשאפליכען לעבען אין א"י און מיט די פערשידענע פראיעקטען און פארשלאגען וואס האבען א שייכות צו דער קאלאניזירונג און בעזעצונג פון דעם יודישען פאלק אין זיין לאנד. אלע רעדעס, וועס זענען געהאלטען געווארען אויפ'ן קאנגרעס זענען דורך דער גאנצער פרעסע פערצייכענגט גע-ווארען אלס טרוקענע און דעריבער טאקע, זענען ס'רוב געסט וועלכע זע-נען געוואוינט געווען צו זיין אויף קאנגרעסען — פריהערדיגע, און גע-הערט עפעקטועלע רעדעס — נישט זעהר צופרידען געווען. פאר אונז איז זיי דאזיגע „אונצופרידענהייט", א גרוי-סע בעדייטונג, אז מיר זענען שוין אויפן וועג, אז אונזער אונטערוועגס-פארלאמענט, איז שוין אזא פארלאמענט ווי אין אלע אנדערע לענדער, וואס פערנעמט זיך נור מיט דער עקאנאמי-מישער און אויך פאליטישער לאגע פון זיין לאנד. איין זאך פעהלט נאך אונזער פארלאמענט דאס איז די מלוכה...

דאך האבען די קאנגרעס געסט זיך דערווארט און געהערט די גלענצענדע און רייכע רעדער פון אנזער לעגיאנען-שעפער און קעמפער ו ו ל א ד י-מ י ר ז ש א ב א ט י נ ס ק י. און וועגען דעם א פאר ווערטער.

עס אונטערליגט דאך נישט קיין ספק אז גרויסע מענשען פערמאגען מיר וועניג און דעריבער איז דאך אזוי פערשטענדליך, וואס א גאנץ-יאהר רודעט מען אויף אלע כלים און מען קריטיקירט שארף, טיילמאל שוין צו שארף, דעם צו יענעם פיהרער און אז מען קומט אויפן קאנגרעס, שרעקט מען זיך, מען האט אימתא—דצבורא און ביי יעדען שווימט אויף די באמת-גערעכטע פראגע—„וואו האט איהר א אנדערען פיהרער"? פון די דאזיגע אונזערע ציוגיסטישע פיהרער, וואס שטעהען שוין יאהרען לאנג און זענען מיט זייער גאנצען „איך" פערשלונגען אין דער בעפרייאונגס-בעוועגונג, טיילט זיך אויס איינער און בלייבט שטיין פאר אונזערע אויגען מיט א אויסגע-גלייכטען ריקען, די פיס צוזאמענגע-נומען, שארפע אויגען, גרייט א קאר-מאנדע צו טהון — „געהט אויף" דאס איז נישט קיין אנדערער ווי וולאדימיר זשאבאטינסקי.

געקומען איז ער צו אונז, נישט פון וואלאזשין מיט א „מורה נבוכים" אונטער'ן ארעם, ער האט נישט אנ-געקלאפט אונזערע טהירען מיט א צו-בראכען משכילישען געמוטה און גע-זאגט. „שוין גענוג אלע געטער, געד-מיינט, אז כ'וועל זיך קאנען אויס-שמועסען מיט'ן אוריאדניק וועט דאס יודישע פאלק געהאלפען ווערען" ניין! געקומען איז ער צו אונז נישט פון „אונז" נור פון „זיי" פון די גויים. מיט א דיפלאם אלס א רוימישער אדוואקאט און מיט א גרויסע 10 שפרא-כיגע בילדונגס-ערודיציע. און דאך איז ער געווארען דער פלאם-פייערדיגער ציוניסט, דער, וואס וואלט זיך מקריב געווען פאר'ן יודישען פאלק, דער וואס ביי איהם איז דער גאנצער גע-דאנקונגס'לויף, די גאנצע אידעע — נור קרבנות. און אז זשאבאטינסקי רעדט, מאכט ער דאך א קאלאסאלען איינדריק, זיינע רעד זענען פייער, ער איז א גאט-געבענשטער רעדנער טא-לאנט, בלויז זיין זשעסטיקולאציע בשעת'ן רעדען פערכישופט די צוהע-רער און לאזט ביי זיי איבער א אונ-בעשרייבליכען איינדרוק.

שטענדיג וועט בלייבען ביי אונז אין זכרון יענע טעג, ווען די גאנצע וועלט איז איינגעטהון געווען בראשו ורובו אין בלוט-פערגיסונג און אונזער לעבען איז דאמאלסט געווען גרא כמעט שייארץ, ווי שאטענס האבען מיר זיך ארומגעדרעהט, מיר האבען אין דער שטיל געשעפטשעט.— גאט! זאלען שוין די שווארץ-רויטע טעג אדורכגעהען" — אבער יעדען טאג האט אונז דער-מאנט, אז מיר זענען אוועקגעיאגטע סטאדע, געבונדענע שאף און מיר האבען נישט קיין בעשיצער. אבגעשלאסען איז געווען דאמאלט די גאנצע וועלט. אויך פון אונזער אלטע היים האבען מיר נישט געהערט און פלוצלינג האבען מיר דערהאלטען די שמועה, אז ווייט ווייט טאקע אין אונזער לאנד, האבען בצלאל יונגעלייט אוועקגעווארפען דעם פענזעל, שילער — די ביכער און זיך אויסגעשטעלט מיט זשאבאטינסקי'ן אויפ'ן שלאכט-פעלד פון פרעמדע פעל-קער, בכדי, בכדי אזוי ארום צו דער-הויבען דעם כבוד פון פאלק, צו דער-ווייזען, אז מיר לעבען נאך, אז אונ-זער אימפולסיוו הארץ קלאפט און מיר זענען גרייט צו קעמפען, צו געבען קרבנות פאר'ן ווידערגעבורט פון יודי-שען פאלק און זיין לאנד — מיר הא-בען איהם — זשאבאטינסקין אין יענע טעג געזעהען — וויזיאנעריש געזעהען — ער שטעהט אין דער שפיץ פון לע-גיאן מיט א אויפגעהויבענעם קאפ, פעסט, אויסגעגלייכט און ווייזט אן די ברידער-זעלנער מיט'ן פינגער — אויף די שפיצען פון ירושלים — „אט דאס איז אונזער ציעל" — מיר האבען זיך דאך אזוי מיט דער ידיעה דערפרעהט, ממש זיך געפיהלט אונטער א שוץ און ווען ס'איז צוגעפאלען די מרה-שחורה'-דיגע נאכט מיט איהר—פאר אונז פחד, האבען אונז, די ווייטע בייגאכטע פייערלעך פון זשאבאטינסקיס פולק גע-ווארעמט. אלטע פארמעטענע יודען זע-נען נישט מיעד געווארען אין די לאנ-גע ווינטער-נעכט ביי א העלערדיג ליכטעל צו שמועסען וועגען דעם גרוי-סען יודישען העלד, וואו געהט אויף מיט זיינע „ראטעס" קיין ירושלים. און ווען מיר האבן געלעזן אז אין ירושלים —די הייליגע שטאדט איז דורך פינס-טערע אונטערגעהעצטע אינדיווידואומס

מאיר הערץ.

צובראכן די אלטע לאמטער.

(סליחות)

ווי נאר מ'האט אנגעצינדען א ליכט און געמאכט הבדלה, האט זיך ר' שמואל'כעל משמש אנגעהויבען פארען ארום דעם אלטען מיט שטויב בעוויאק-סענעם לאמטער, וואס איז שוין באלד אזוי אלט ווי ר' שמואל'כעל אליין. ר' שמואל'כעל איז אכציגער און דער לאמטער האט אויך שוין באלד אזוי פיל יאהר, ער האט איהם געקויפט ווען ער איז נאך א יונגעל געווען און צוזאמען מיט זיין טאטען ר' הערשעלע שמש געגאנגען אין די סליחות-טעג אויפוועקען דאס שטעטיל און די גראהע קאלטע פריהמארגענס צו עבודת הבורא: נאך דעמאלס אין זיינע קינדער-יאהרען האט ר' שמואל'כעל ארומגעוואנדערט איבער'ן שטעדטיל מיט דעם זעלבען לאמטער.

ווי א איינציג געליבט קינד פילנע-וועט ר' שמואל'כעל זיין לאמטער און ער האלט איהם בעהאלטען אויפ'ן בכבוד'סטען ארט און ער פרישט איהם אויף פון יאהר צו יאהר. ווי נור מען צינט אן א ליכטעל אזוי נעמט ער איהם א פויער מיט גרויס זריזות און אויסגעבענקטע ליבשאפט, פיצט איהם, קוראשעט און צערטעלט דעם לאמטער וועלכער איז מיט איהם צוזאמען אזוי פיל יאהרען. דער לאמטער לייכט איהם שוין זיבעציג סליחות-יאה-ען אין זיי-נע פינסטערע טריבע אלול'דיגע בעגי-נענס. וויפיל דורות האט ער שוין אויפ-געוועקט צו עבודת הבורא און וויפיל פון די אלטע דורות זענען שוין געש-טארבען אין זייערע נשמות שוועבען אט נישט ווייט פון נאהנטען בית עולם אין שטעדטיל. און וויפיל נייע יונגע דורות זענען שוין דורך דער צייט געבוירען געווארען.

שמואל'כעל שמש גלויבט, אז בזכות פון זיין לאמטער, וואס לויכט אריין דורך די שפאלטען פון די לאדענס און מיט זיינע צאנקענדיגע שטראהלעכלעך וועקט ער אויף די שלאפעדיגע יודען

פארגעקומען אפאגראם און מיר האבען אויך דערהערט זשאבאטינסקי'ס נאמען איז אונז דורך א זיכערהייטס־געפיהל און מיר האבען איהם דאמאלסט געזעהען ווי ער ארגאניזירט דעם זעלבסט־שוץ מיט א באמבע אין דער האנד. דעם צער און צארן פון דער גאנצער וועלט האבען מיר איבערגעטראגען. דערהערענדיג אז זשאבאטינסקי, אונזער זשאבאטינסקי איז פאר פארטיידיגען דעם קליינעם יודישען ישוב פארמשפט געווארען אויף 15 יאהר תפיסה. אונבעשרייבליך איז געוועזען אונזער ווייטאג...

וולאדימיר זשאבאטינסקי—מיט גין—גאלדענע אותיות וועט ער פארצייכענט ווערען אין דער יודישע מערטירער—געשיכטע.

און דאך דערצעהלט אונז דער ווינער „היום" קארעספאנדענט, אז ווען זשאבאטינסקי איז אריינגעקומען אין קאנגרעס—זאל און האבענדיג קיין ארט צו זיצען, האט ער זיך געזעצט הארט ביי דער פארלאגע, האט קיינער זיך נישט וויסען געמאכט„

וואו איז דער דרך—ארץ? אזוי א נאך דארף מען זיך בעציהען צו א מענש וועלכער גיט זיך אינגאנצען אוועק דער בעוועגונג? זשאבאטינסקי פערשטעהט דעם ציוניזם אזוי! נו, דעריבער דארף מען אן איהם זיך מאכען פערגעסען?

צי דארפען מען דען נישט דרך־ארץ האבען פאר א מענשען, וואס שטעלט זיך אנטגעגען דעם גאנצען כלל, וואס פערמאגט אזוי פיל מוט און אמונה אין זיין אידעע האטש קיינער האלט נישט פון דעם, דאך איז ער אייזען־שטאל אין זיין אידעאל, איז דען דאס אליין שוין נישט קיין גרויסקייט? און מכל־שכן נאך זשאבאטינסקי ציוניסט און גרויס פערזענליכקייט וואס פערמאגט אין זיך אזוי פיעל ליבע צום צום יודישען פאלק און לאנד און איז גלייכצייטיג איינער פון אונזערע גרעסטע פערזענליכקייטען, קאן דען אזא בעציהונג נישט ווירקען ח"ו לרעה? מיר וויסען נישט ווי אזוי צו שעצען, מיר זענען גלייכגילטיג צו גרויסע מענשען, נו, אפשר איז דאס אויך א שטיק פסיכאלאגיע פון גלות — יוד...

צוזאמען מיט דער ערוואכונג פון פאלק, צוזאמען מיט'ן ווידערויפבוי פון אונזער היים, זאל אוועק פון אונז דאס גלייכגילטיגקייט און מיר זאלען ווערען ככל הגוים אין דעם הינזיכט, וועלכע וויסען אפצושאצען זייערע ווערטען —און אפגעבען אונזערע פיהרער און קעמפער דעם געהעריגען כבוד.

ש. ה. פאטאזשניק.

צי האלט עס ווירקליך ביי געשאפן ווערן?

פריהער פון א בעקאנטמאכונג, און נאכדעם פון א צייטונגס נאטיץ, ווערט מען געוואהר, אז די פאך־קורסען פאר לערן־יונגלעך ווערען ענדליך איינגעפיהרט און פערווירקליכט. אויך די פארגעקומענע עקזאמענס בעווייזען, אז ס'איז אויפ'ן דאזיגען געביעט געמאכט געווארען א שריט פאראויס. מיר ווילען זיין אפטימיסטיש און האבען בטחון, אז די דאזיגע וויכטיגע פראגע האט זיך כוף כל סוף א ריהר געטוהן פון איהר טוידטען פונקט און אז די, פון לאנג געפלאנטע אונטערנעהמונג שטעהט נאהנט צו איהר ציעל און פערווירקליכונג; מיר ווילען דערין גלויבען און האפען, אז ס'וועט אזוי זיין. נישט קוקענדיג פונדעסטוועגען דערויף, וואס די פראגע פון די פאך־קורסען האט ווידער אויפגעלעבט און מען בעשעפטיגט זיך דערמיט אויף דאס ניי — האבען מיר פארט א גרונד צו זיין מסופק אין איהר רעאלער ענדגילטיגקייט און פאזיטיווער אויספיהרבארקייט. די צווייפעלהאפטיגקייט גיט זיך דערפון, וואס דער ענין פון די קורסען איז ערשט דא נישט ענטשטאנען אין דער ערשטער פראיעקטירענדער פארם, נאר איז באלד שוין ווי א כך אנדערע געזעלשאפטליכע פראגען, פערפוילט געווארען אין ארחיון פון דער קהל'שער אפאטישקייט.

מיר וועלען דערמאנען איין פאקט: מיט בערך אנדערטהאלבען יאהר צוריק איז געקומען קיין ראדאם דער דעלעגאט פון דער געזעלשאפט יק"א, ה' אסיר דעבריי, וועלכער האט אנגעהאלטען קאנפערענצען מיט די גמינע און האנדווערקער־פארשטעהער און פאר זיי

צו תפילה—לעבט ער אזוי לאנג. ער זעהט אין לאמטערס לעבען אויך זיין לעבען. א חוץ דעם האט ער דעם לאמטער דאפעלט ליעב, ווייל אין איהם זעהט ער זיין גאנץ חשיבות און גרויסקייט, ער פיהלט זיך דאמאלס אין די סליחות טעג אזוי שטאלץ און מיוחס'דיג.

בשעת ר' שמואל'כעל ווישט אזוי אב פון שטויב דעם לאמטער ציטערען ביי איהם די הענד, ער האט מורא רעכט אנצוריהרען איהם ער זאל איהם נישט יועה טוהן, צערטעלט ער איהם און פוצט איהם פאמעליך מיט דער גרעסטער אימה און ציטערט פאר'ן בלויזען געדאנק. טאמער ווערט דער לאמטער חלילה צובראכען און עס ענדיגען זיך זיינע זיעבציג יאהר, מיט וואס וועט ער געהן אויפוועקען יודען צו סליחות און ווער וועט איהם דאמאלס בעגלייטען אין די פינסטערע פערטאגענס, דאמאלס ווען נשמות שוועבען איבער'ן שטעדטיל. יענע נשמות, וועלכע ר' שמואל'כעל האט אליין אמאהל געוועקט צו עבודת הבורא, איז טאמער נעמען זיי איהם מיט...—

און אז דער לאמטער האט ביים פיצען א קרעכץ געטוהן, האט ר' שמואל'כעל אויפגעציטערט און צו זיך אליין א געשריי געטוהן: אוי! מיינע יאהרען!— און זיינע אלע גליעדער האבען געפיבערט און געשמעקט מיט קבר־ערד — איז דער לאמטער געוועזען אויסגעפוצט און געבלישטשעט, אזוי האט אויך דאס אלטע גראה־ווייס זקנה פנים אויפגעשיינט און ער האט צו זיך געשמייכעלט: — א־ה־ה כ'בין נאך יונג. כ'וועל נאך לעבען, מיין לאמטער שיינט ווי א יונגער בן־מלך, א סימן, אז מיינע יאהרען וועלען בענייט ווערען...

— — — — — — — —

צו די סליחות איז איינמאל ר'שמואל'כעל אויפגעשטאנען כעלות השחר, אנגעצינדען די לאמטער און ארויס מיט יוגענד־התלהבות איבער'ן שטעדטיל וועקען די אלע שלאפענדיגע צום תפילה טוהן. ער האט מיט זיין גאנצע צאפעלדיגע נשמה אויסגעהילעכט מיט זיין אלטען סקארבאווען יעמערליבען ניגן אין גראהען אנטשוויגענעם פארטאגס:— שטעהט אויף, שטעהט אויף צו עבודת הבורא! — און איהם האט זיך געדאכטען ווי פיל קולות וואלטען פון די קברים ארויסגעשריגען און איהם אבגעענטפערט מיט'ן זעלבען ניגן, אבער מיט נאך מעהר יעמערליכקייט און מורא. באלד האט זיך דאס ליכטעל אין לאמטער אנגעהויבען צו לעשען און ר' שמואל'כעל האט געפיהלט ארום זיך א ענגשאפט און ס'איז איהם שווער געווען א טריט צושטעלען. ער האט געפיהלט, אז מען לעשט דאס ליכטעל און ער האט זיך געשטארקט ווייטער צו געהן און גענומען שרייען העכער, ווי ער וואלט מיט זיין אימה'דיגען קול געוואלט פון זיך פערטרייבען אט יענע אלע נישט־זעהעדיגע, וואס לעשען. ס'איז געווען א שטילער טיעף דרימלענדיגער בעגינען, אלץ איז געשלאפען, דער מארק איז געווען אויסגעצויגען און אויסגעשפיצט זיינע ווייסע אויערען און זיך איינגעהערט צו ר' שמואל'כעלס קול, די הייזלעך זענען געשטאנען איינגעטוליעט און געדרימעלט איינער אויפ'ן צווייטענס קאלטע אויסגעבלייכטע אקסלען, ר' שמואל'כעל האט זיך קוים צוגעשלעפט צום ערשטען לאדען, געוואלט אויפהויבען העכער די לאמטער און מיט דער צווייטער האנד א קלאפ טוהן מיט'ן שטעקען. אבער פלוצלינג האט זיך דאס ליכטער אויסגעלאשען און די לאמטער האט זיך ארויסגעגליטשט פון זיינע הענד, איז אראבגעפאלען אויף דער הארטער ערד און גלייך אויפן ארט צובראכען געווארען.. ר' שמואל'כעל האט א ציטער געטוהן און זיין קול איז איהם געבליבען שטעקען אין קעהל. ער האט שוין מעהר צו סליחות נישט גערופען, ער האט זיך קוים דערשלאגען צום ווייסען שטיינענדיגען שוועל פון שוהל, אויף וואס ער איז אזש א [illegible] און געשוויגען, איז ער אויפ'ן שטיין געלעגען א לאנגע צייט, ווען די זון איז שוין געווען הויך איבער'ן שטעדטיל, דאמאלס זענען ערשט אלע אויפגעשטאנען צו סליחות און געטראפען ר' שמואל כעל ליגען אויפן שוועל א שווייגענדיגען א סער'חלש'טן אז, מ'האט איהם געפרעגט:—ר' שמואל'כעל, וואס איז דאס, פערגעסען אינגאנצען אויפצוועקען דעם עולם, הא, ר' שמואל'כעל?—

— יא, יא, מיינע ליבע יודען, ר' שמואל'כעל שמש וועט שוין מעהר נישט וועקען צו סליחות, זיין לאמטער, דער זיבעציגיאהריגער זקן איז צעבראכען, די צייט איז אויך שוין געקומען אויף מיר, מען רופט.—

און מ'האט ר'שמואל'כעל געמוזט אהיימטראגען און דאס איז געוועזען דאס לעצטע מאהל, וואס ר' שמואל'כעל האט גערופען צו עבודת הבורא...

ענטוויקעלט דעם געדאנק פון איינפיהרען ביי אונז אין שטאדט פאך־קורסען פאר יודישע ארבייטער־יונגלעך וואס זענען אויף דער לערן. דער פראיעקט איז וואויל געפעלען ובפרט. אז דער דעלעגאט האט נאך ענטדעקט דעם סוד, אז די יק"א וועט געבען אויף דעם צוועק צושטייער 65 %.

זייט דעמאלט איז אוועק א שפאר שטיקעל צייט און די קורסען זענען נישט געשאפען געווארען. די מניעה דערפון איז געווען, דער איינציגער בעדינג פון דעלעגאט, אז די יקא'ס 65 % וועט נאר דאמאלס געגעבען ווערען, ווען די יודישע געזעלשאפט אין ראדאם וועט פריהער געפונען א פאנד אויף די ערשטע 35 %. די יודישע געזעלשאפט האט, ווארשיינליך, נישט געהאט די געהעריגע פערשטענדניש פאר דער זאך און דעריבער איז ביז היינט גארנישט געטוהן געווארען.

ביים צונויפשטעלען דעם בודזשעט אין דער קהלה אויפ'ן יאהר 1925, האט מען זיך דאך דערמאנט, אז מען האט א חוב פאר די פיעל ארימע לערן יונגלעך, פאר וועלכע די יק"א וויל סובסידירען א בעדייטענדע סומע זיי אויסצובילדען אין זייער פאך און מען האט בעשטימט פאר די פאך־קורסען 3000 זל. דער דאזיגער אקט האט א שטויס געטוהן די איניציאטארען און זיי בעוואויגען די קורסען צו רעאליזירען און דערמיט קען מען ערקלערען דעם טעם, פאר וואס די קורסען זענען ווידער ארויפגעשווימען אויפ'ן טאג־ארדנונג.

מיר וואלטען אבער זעהר אונרוהיג געווען ווען די 3000 זלאטעס, וואס די גמינע האט סובסידירט, זאלען האבען דעם ציעל פון א מאניעווער און זיין דער עיקר אויסגעשטעלט אויף דעם, וואס די יק"א וועט אזוי נאך אנטקעגענקומען מיט די 65%. מיר זענען נישט דאגעגען, אדרבה, זאל יק"א שטיצען און מקיים זיין איהרע הבטחות; מיר מיינען נאר. אז די גמינע ברויך אינגאנצען נישט אבהענגיג מאכען די פערווירקליכונג פון די קורסען אין דער אינטערשטיצונג פון יק"א און אויב די לעצטע וועט הינטערשטעליג בלייבען, זאלען דעריבער די קורסען ווירער נישט בלייבען הענגען אין דער לופטען.

די גמינע, אויב זי האט בעשטימט דערויף געלד, ברויך שוין די אקציע פון איהרע הענד נישט ארויסלאזען און דערפיהרען עס לידי גמר, ביז א ענטגילטיגע ערלעדיגונג. ווייל די קורסען זענען ממש א נויטווענדיגע זאך און פון גרויסע בעדייטונג. די נייע אינסטיטוציע וועט ברענגען קאלאסאלע נוצען פאר די הונדערטער יידישע לערן־יונגלעך. קודם כל וועלען זיי בעקומען עלעמענטארע בילדונג און נישט אויסוואקסען אלס בוכשטעבליכע אנאלפאבעטען און א חוץ דעם וועלען זיי בעקומען גרונדליכע טעארעטישע אויסבילדונג, אז ענדיגענדיג די קורסען זאלען זיי ארויס אלס פערפאלקאמטע בעל־מלאכות מיט דיפלאמען, וואס וועלען האבען דעם זעלבען כח ווי צעכען צייגנישן און ממילא נישט בעדראהט ווערען פון דער נייער סכנה גזירת צעכען.

עס ווילט זיך גלויבען, אז דער גוטער ווילען פונ'ם איניציאטאר אינזשיניער ה' לעווי און דער פרעזעס פון דער גמינע־פערוואלטונג ה' קעניגסבערג, — וועלכער פעראינטערעסירט זיך לעצטענס דערמיט, — אז די פאך־קורסען וועלען ענדליך געשאפען ווערען אהן אבהאלט פון וועלכער ס'איז מניעה.

ש. שמשון.

דער „חידושי הרי"ם" און זיין מוטער פייגעלע.

— פון —

משה פיינקינד

א ארימע עלענדע יתומה איז פייגעלע געווען. די מוטער איז איהר יונגערהייט אפגעשטארבען און דאן האט זי אויך פערלוירען איהר פרומען פאטער, און זי איז געבליבען אהן א היים.

פרעמדע מענשען האבען אויף איהר רחמנות געהאט און זי דערצויגען און ווען זי איז שוין דערוואקסען געווארען, איז זי א ניאנקע געווארען, פאר א בלויז שטיקעל ברויט האט זי ביי ארימע בעלי־מלאכות געניאנטשעט די קינדער. שפעטער איז פייגעלע געווארען א משרת ביים קאזשעניצער מגיד ר' ישראל ז"ל.

אין מגיד'ס הויז האט מען פון פייגעלע'ן שטארק געהאלטען, זי איז געווען ציכטיג און פרום. פון איהר בעל־בתיש־קייט איז מען געווען זעהר צופרידען, זי האט אפגעהיט דאס הויז ווי איהר שווארץ־אפעל פון אויג, און מען האט זי געלאזט לערנען יורישקייט, דאוונען א. אז. וו.

דאס שכירות האט זיך פייגעלע געזאמעלט ביי איהר „בעל בית" אויף א נדן, זי האט זיך נישט געקליידט און נייט געפוצט און געקארגט דעם גראשען, נאר געקלערט וועגען א תכלית, און ווען עס האט זיך איהר געטראפען א לייטישער שידוך האט פייגעלע פערלאנגט פון איהר האר די שכירות וואס זי האט זיך ביי איהם אנגעזאמעלט פאר עטליכע יאהר כסדר.

דער „קאזשעניצער" האט אבער נים געהאט די מעגליכקייט פייגעלען אויף א מאל די גאנצע שכירות אויסצוצאהלען. צוליב וואס ער האט זי תמיד מדחה געווען און דעריבער האט פייגעלע נישט געקענט קיין שידוך טון...

פייגעלע האט זיך דאס שטארק צום הארצען גענומען, זי איז ארומגעגאנגען פערוויינט און פערצווייפעלט, זי האט שוין געהאט אויף זיך יאהרען און דאס „דינען" איז איהר שוין נמאס געווען, זי האט שוין געוואלט אליין א בעל־בית'טע ווערען...

פון איהר צער האט זיך דערוואוסט דער גרויסער קדוש און געלאזט דאס משרת צו זיך רופען, זי געטרייסט און איהר מבטיח געווען, אז זי וועט בעקומען א מאן א תלמוד־חכם, פון וועלכען זי וועט געבוירען א זוהן, וואס וועט די גאנצע וועלט בעשיינען מיט זיין תורה, ווי די זון אין הימעל...

ביים קאזשעניצער מגיד האט געלערנט א בחור, א גרויסער ירא שמים און נעהייסען האט ער ישראל'ע. דער דאזיגער ישיבה בחור האט אויך קיין היים נישט געהאט, ער איז אויך געווען א יתום, אהן א מאמע, און זיין פאטער האט געהאט דאס צווייטע ווייב, מיט וועלכע ישראל'ע האט נישט געקענט גוט לעבען. די שטיפמוטער האט איהם מקצר ימים געווען און דעריבער האט ער געמוזט פערלאזען די היים און לאזען זיך אין וועג אריין.

אין קאזשעניץ. אין מגיד'ס ישובה איז איהם אויך נישט פויגעלדיג געווען, צוליב וואס ער האט זיך אמאל זעהר מתרעם געווען פאר'ן „קאזשעניצער". אבער דער „מגיד" האט פאר איהם קיין אנדער עצה נישט געהאט, ווי הייסען איהם דעם בחור, א שידוך טון און חתונה האבען...

און טאקע באלד האט דער קאזשעניצער צוזאמענגעפארט די צוויי יתומים און זיי חתונה געמאכט, פערפליכטענדיג זיך אזוי לאנג זיי „קעסט" צו געבען ביז זיי וועלען זיך צו עפעס דערשלאגען...

ישראל'ע איז געווען צופרידען פון זיין גורל און ווייטער געלערנט בהתמדה אין מגיד'ס ישובה, און פייגעלע האט אויך נישט געהאט הויז אויסצוזיצען אויף איהר הייליגען האר. דער „קאזשעניצער" האט זיי בכבוד מפרנס געווען, ביז ישראל'ע האט זיך דערשלאגען צו א רבנות און איז געווארען רב אין שטעטעל מאגנעשעוו ביי ריטשיוואל. פייגעלע האט דא געבוירען א זוהן, איטשע מאיר האט איהם דער קאזשעניצער געהייסען א נאמען געבען, און ווען דאס קינד איז אלט געווארען דריי יאהר איז עס געפעהרליך קראנק געווארען און קיינער האט אין שטעטעל נישט געוואוסט, וואס די קראנקהייט איז.

פייגעלע האט געחאפט דאס קינד אין פארטוך אריין און איז דערמיט געלאפען קיין קאזשעניץ צום מגיד.

אבער אויפ'ן וועג האט זיך דער מצב פון קינד א סך פערערגערט און ווי דאס קינד האט שוין געהאלטען ביים אפשטארבען און ס'איז געווען גוסס, האט זיך פייגעלע געזעצט אויף א שטיין און ביטערליך צום הימעל געוויינט ברעכענדיג זיך פאר צרות די הענד...

פלוצלינג גאר איז פאר איהר ערשינען עפעס א „פרעמדער", א דייטש, וועלכער וויל נישט פון איהר אפטרעטען און דערוויסענדיג זיך די סבה פון איהר יאוש, האט ער ארויסגענומען פון דער טאש א פלעשאלע מיט עפעס א פליסיגקייט און געהייסען דערפון דעם טויטען קינד געבען צו טרינקען, און ווי נאר דאס קינד האט דעם ערשטען טרינק פון פלעשעל בעקומען איז איהם אויפ'ן ארט בעסער געווארען, און דער „דייטש" איז פערשוואונדען געווארען...

פייגעלע האט זיך געלאזט מיט'ן קינד ווייטער אין וועג אריין אין זיך דערשלאגען צום קאזשעניצער מגיד...

און ווי נאר דער „קאזשעניצער" האט זיין געוועזען משרת דערזעהן האט ער איהר געפרעגט, צו זי האט נישט עמיצען געטראפען אויפ'ן וועג און איהר מודיע געווען, אז דאס איז געווען אליהו הנביא.

דעמאלט האט דער „קאזשעניצער" דעם קינד מוסיף געווען דעם נאמען „אלטער".

אין „קאזשעניצער" הויף איז ר'

וואס הערט זיך אין ראדאם.

פערזאמלונג פון די יודישע גימנאזיעס

שבת צו-נאכט איז פארגעקומען אין האנדווערקער-קלוב א אלגעמיינע פערזאמלונג פון די יודישע גימנאזיעס „פשיאטשאל וויעדזי". אויף דער פערזאמלונג איז אנוועזענד געווען א גרעסערער עולם, און ס'איז ברייטער ארומגערעדט געווארען דער קריטישער מצב וואס הערשט אין די גימנאזיעס. פון א טהייל רעדנערס איז אויסגעקומען צו הערען זעהר נישט קיין היימליכע בעריכטען, וואס האבען גאנץ טרויריג בארגעשטעלט די לאגע, בעזונדערס האט דער נייער יודישער דירעקטאר ה' איינהארן געגעבען זעהר א אינטערעסאנטען איבערבליק וועגען דעם יעצטיגען מצב אין די גימנאזיעס,

ה' איינהארן האט זיך אין דער צייט פון זיין אויפענטהאלט אין ראדאם נעהנטער בעקענט מיטן אלגעמיינעם מצב פון ביידע שולען און איז געקומען צו דער איבערצייגונג, אז אין דער זעלבער לאגע, וואס ביז יעצט, קענען די גימנאזיעס נישט בלייבען. לויט דער מיינונג פון ה' איינהארן מוזען אונבעדינגט פארקומען א רייהע אויסבעסערונגען, איבערהויפט אין דער ווירטשאפטליכער הינזיכט. דירעקטאר ה' איינהארן גיעט איבער, אז ס'פעהלען איינפאך אזעלכע שול-מכשירים ווי מאפעס א. אנד. וואס זענען פשוט א נויטווענדיגקייט און אהן וועלכע עס קענען נישט געפיהרט ווערען די למודים. ה' איינהארן רעדט א פאר וואריעמע ווערטער און ווענדעט זיך מיט א הייסען אפעל צו אלע פערזאמעלטע אונטערצושטיצען די יודישע גימנאזיעס און זארגען וועגען זייער עקזיסטענץ.

ה' פרענקעל בעמט עטליכע מאהל דאס ווארט און איהם קומט אויס צו דעבאטירען מיט ה' גישמאן צוליעב דעם, וואס דער לעצטער דריקט זיך אויס, אז ה' פרענקעל האט צופיעל געדולדעט דעם אלטען גישט יודישען דירעקטאר, און נישט געטראכט פון פריהער וועגען א יודישען דירעקטאר. ס'רעדען נאך עטליכע רעדנער, פון וועלכע א טהייל בעקלאגען זיך שטארק, וואס א גרויסע צאהל יודישע קינדער בעזוכען פוילישע שולען און מען מיידט אויס די יודישע גימנאזיעס.

די פערזאמלונג נעמט אן דעם כאראקטער פון א דרינגענדע בעראטונג, אויף וועלכער מען איז געקומען זיך אנ'עצה האלטען איבער א ערנסטע געשעהעניש. עס ווערען אריינגעטראגען פערשידענע פארשלאגען און פראיעקטען. פון וועלכע עס ווערען נאר די 3 פון זיי גענומען אין אכט אלס די אויספיהרבארסטע און א מעהרסט פראקטישע. די אנגענומע פארשלאגען זענען פאלגענדע: 1) פערביליגערען דעם חודש'ליכען שכר למוד ביז 30 זלאטעס פאר די קלענערע קלאסען ביז די דריטע איינשליסליך 2) צו זאמלען א פאנד פון 5000 זל. אויף צו פערשאפען זיך אלע נויטיגע שול-מכשירים 3) צו פראפאגאנדירן ביי דער יודישער בעפעלקערונג צו שיקען אין א גרעסערע צאהל די קינדער אין די יודישע גימנאזיעס.

כדי דער פאנד פון די 5000 זל. זאל געשאפען ווערען, איז בעשטימט געווארען עטליכע גרופעס, וואס זאלען עס אויפזאמלען ביי דער יודישער בעפעלקערונג.

ס'איז א חוב, אז די גאנצע יודישע בעפעלקערונג זאל זיך אין דער דאזיגער וויכטיגער אקציע בעטייליגען מיט וואס איינער קען נאר, אחד המרבה ואחד הממעיט, קיינער מאר נישט פעהלען, ווייל דאס גיבען מיר פאר אונזערע אייגענע קינדער...

לאזט נישט אונטערגעהן די יודישע גימנאזיעס".

איטשע מאיר אלטער געווארען אופגעצויגען און שוין יונגעלווייז האט ער בעלויכטען די לומדישע וועלט מיט זיינע אויפטועכצער אין עמקת התורה. דער רבי ר' בונם פון פרזשיסוכע און ר' מענדעלע פון קאצק זענען זיינע רבי'ס געווען.

דער מקור פון תורה, פלעגט ה' איטשע מאיר ז"ל, זאגען ,איז אין פרזשיסכא. פון חסידות אין קאצק, און פון עבודה אין ווארקע; ביי ר' איטשע מאיר'ן האט זיך פעראייניגט פרזשיסוכער חריפות, קאצקער חסידות און ווארקער עבודה. אבער געפאהרען איז ער קיין פרזשי—סוכע.

צוליב א גוט כחה וועגען האט פייגעלע איהר איטשע מאיר'ל צו בר מצוה חתונה געמאכט און צו פופצעהן יאהר האט מען גיך שוין אומעטום געריסען איהם צו נעהמען אלס רב אבער זייענדיג א נגידישער איידעם פון ווארשא איז ער דארט פערבליבען און געגרינדעט א ישובה און אויף כמיעלנע גאס מרביץ געווען תורה ברבים.

פון סוחרים פעראיין

דער סוחרים—פעראיין האט זיך געווענדעט צו דער פערוואלטונג פון שטאדטראט מיט א ביטע, אז דער מאגיסטראט זאל נאכטוהן דעם זעלבען ביישפיעל פון פינאנץ—מיניסטעריום און אז אנשטאט 4% זאל מען צאהלען נאר 1% מאנאטליך פאר די פערלעגענע שטייערן. דאס מאגיסטראט האט די ווענדונג פון סוחרים-פעראיין גענומען אין אכט און א זויך דעם פראלאנגירט דעם טערמין פון דער הנחה-פעראָרדנונג ביז צום 25-מען ווזשעשיען. ס'הייסט אלזא, אז פון די פערלעגענע שטייערן וועט מען צאהלען נאר 1% ביז'ן אויפּגענאנגצוויזענעם טערמין.

פון דער האנדווערקער—באנק

אין האנדווערקער-קלוב איז היינטיגן זונטאג פארגעקומען א אלגעמיינע פערזאמלונג פון די מיטגלידער פון די האנדווערקער-באנק. אויף דער פערזאמלונג זענען אנוועזענד געווען בערך 300 מיטגלידער. דער דירעקטאר ה' פרענקעל גיעט אן א בעריכט פון דער באנק-טהעטיגקייט אין משך פון לעצטען יאהר. ער ווייזט אויך אן אויף דעם גרויסען וואוקס פון פיי-קאפיטאל ווי אויך די גרויסע צאהל וקלאדען. ה' פרענקעל בעמערקט, אז נישט קוקענדיג אויפ'ן קריזיס, איז די עקזיסטענץ פון דער באנק אבסאלוט נישט בעדראהט צוליעב דער וואכזאמקייט פון דער פערוואלטונג.

קיין פערלוסטען, זאגט ה' פרענקעל איז ביז יעצט נישט געווען. די צאהל אינקאסעס שטייגען בעדייטענד אריבער די גרעסטע ראדאמער בענק. צוליעב דעם פינקטליכען אויסצאהלען. נאך א לאנגערען דעבאטען-אויסטויש אין וואס ס'האבען אנטייל גענומען עטליכע מיטגלידער, איז אויסגעדריקט געווארען צוטרוי דער אלטער פערוואלטונג.

אויף דער זעלבער פערזאמלונג איז אויך בעשלאסען געווארען, אז צוליעב דער אבוועזענהייט פון פרעזעס ה' טענענבוים, זאל אויף זיין ארט געוועהלט ווערען א צווייטער. דער המשך פון דער פערזאמלונג וועט פארקומען קומענדיגען זונטאג. דאמאלס וועלען אויך פארקומען די וואהלען פון א צווייטען פרעזעס.

פערלענגערט דאס פערשרייבען אויף די פאך-קורסען.

ווי מען מעלדעט אונז, זענען פערלענגערט געווארען די איינשרייבונגען אויף די פאך-קורסען, וועלכע וועלען געדויערען ביז דעם קומענדיגען זונטאג איינשליסליך.

איינשרייבען קען מען זיך אין קלוב פון 10—6 אווענד. אויף די פאך-קורסען ווערען אויך אנגענומען ארבייטער-מיידלעך.

בעפרייט פון געהן שבת אין די פאָווסעכני שולען.

שוין א לענגערע צייט ווי דער פרעזעס פון דער גמינע-פערוואלטונג ה' י. קעניגסבערג איז זיך משתדל ביים בילדונגס-מיניסטער וועגען בעפרייען יודישע קינדער פון געהן שבת אין די פאָווסעכני שולען. אין רעזולטאט פון א רייהע אינטערווענצען זיינע וועגען דעם ענין, האט דער מיניסטער צוגעשיקט א מעלדונג אין אלע היגע פאָווסעכני שולען, לויט וועלכער די יודישע קינדער ווערען בעפרייט צו געהן אין שבת. די עלטערן ברויכן נאר וועגן דעם דערלאנגען אין די שולען, וואו עס לערנען זיך זייערע קינדער, א ביטע אז זיי פערלאנגען צו בעפרייען די קינדער פון שבת געהן.

קאנצעסיאנירטע חדרים, אדער שולען האבען די זעלבע רעכט, וואס צוואנגס-שולען.

אין צוזאמענהאנג מיטן איינגעפירחען רעפארם פון צוואנגס שולען, ווערט פארגעזעהן א פונקט, לויט וועלכען אלע קאנצעסיאנירטע שולען און חדרים בעקומען די זעלבע רעכט וואס די צוואנגס-שולען. דאס הייסט, אז די שילער, וואס געהען אין די דערמאנטע חדרים זענען ממילא פריי פון צוואנגס-שולע.

טאקי וואויל אוז פיין די אויטאָס מיט זייער שמעקעדיגען גאז... אבער אהן קרבנות.

ווי די רוחות זעהט מען זיי לויפען, די בעשעפענישען פון 20-טען יאהרהונדערט, וואס מיר דארט א מענשעלע מישטיינפגעזאגט.—איך לויף און פייף אייך אלע אן! — אט דאס איז דער הימן פון אונזערע אויטאס, די פאהןטרעגער פון אונזער טעכניק. וואס שאדט עס א שטייגער, אז אין קאזשעניץ האט זיך ערשט נישט לאנג משמח געווען דער שאפער פון א אויטא און שיכור'הייד, נישט קוקענדיג וואס מ'האט איהם געווארענט, ארויפגעפאהרען אויף א יודישע פרוי, וועלכע איז אויפ'ן ארט גע'הרג'עט געווא-

רען איבערלאזענדיג 9 קליינע קינדער. וואס קאסט דען אזא נפש— א ביסעל גאז. ס'איז אויך נישט כדאי אזא קליינעקייט, וואס אין ראדאם האט א אויטא פאריגען זונטאג, אויף דער רווינסקי גאס — איבערגעפאהרען א יודיש מיידעל און זי גוט פערוואונדערט, אז מ'האט זי געמוזט תיכף אין שפיטאל אריין.

עס מאכט אויך נישט אויס, וואס אין פשישיק איז דורכגעפאהרען א ראדאמער אויטא-דראזשקע און איז דרך אגב איבערגעפאהרען א 28-יעהריגע קריסטין, וועלכע איז שטערבליך פערוואונדערט געווארען, אז מ'האט זי גלייך געמוזט ברענגען קיין ראדאם.

הגליעט, הוליעט בייזע רוחות'לעך!

נישט קשה זאל לעבען די ציוויליזאציע! זאל לעבען די טעכניק!

דער רעזולטאט פון די קוועס אויסלייזונג פון אלול.

1) פנחס ליכטענשטיין דלוגא 26 11.00
2) שפולדזעלניא 3 מאי 6.75 — מאטיל
וויסעלפיש לובעלסקא 29 6.00 — צבי
גוטשטאדט לובעלסקא 20 5.29 — אברהם
גאלדבערג לובעלסקא 9 5.00 — יצחק
מאיר ראזענבערג לובעלסקא 9 5.00

די פעראייניגטע נ. ב. קאמיסיע.

Lekarz D-ta

Adela Eizenberżanka

KIELCE, ul. Wesoła № 14

powróciła

Dnia 9 września 1925 r. będąc w młynie Tylińskiego i w Sądzie pokoju został zgubiony portfel z żółtej matowej skóry który zawierał od 150 do 200 zł. 8 dol. 2 blankiety wekslowe in bianco na sumę zł. 1150 z podpisami Izraela Hocha i różne kwity.

Łaskawy znalazca zechce zwrócić za wynagrodzeniem do Redakcji Szwarlikowska 20.

Rodzenstwu Landau z powodu śmierci Ich MATKI b. p. R. Landau, składamy wyrazy szczerego współczucia.

Tadek i Ignaś Rozenfeldowie i Selim Langer.

Okazja

Sprzeda lub zamieni—

Dynamomaszynę mało używaną prądu stałego 110 wolt 12 k. m.

„Siemens Schuckiert"

Zakład Elektr. **E. Okrój**

Radom, Lubelska 15 tel. 375.

Koledze naszemu DAWIDOWI LANDAUOWI

Z powodu śmierci

MATKI JEGO

wyrażamy nasze szczere ubolewanie i serdeczne współczucie.

Koleżanki i koledzy kl. V gim. „PRZYJACIÓŁ WIEDZY"

Lekarz Dentysta

O. SERWETNIK

Kielce, Sienkiewicza 36

przyjmuje codziennie od godz. 10—11 od 4—7 pp.

Specjalność: nowoczesna technika dentystyczna.

בית הכנסת פון מושב זקנים.

ס'זענען נאך דא צו פערדינגען פרייע פלעצער אין דער שוהל פון מושב-זקנים און בית יתומים (אבאזיסקא 6). די קומענדע ימים נוראים.

דער גאנצער איינקונפט איז געווידמעט לטובת די זקנים. די פערוואלטונג לאדעט איין אללע פריינד פון דער אנשטאלט צו קומען צום דאווענען די ימים נוראים אין דיר דערמאנטער שוהל.

די פלעצער זענען זעהר בעקוועם איינגעריכטעט און צו ביליגע פרייזען.

דינגען די פלעצער קען מען אין בית-יתומים.

די פערוואלטונג פון בית-יתומים.

לשמוע אל הרנה ואל התפלה.

מיר מאכען בעקאנט דאס פון דינסטאג אן ד. 8/9 פון 8 — ביז 10 אוענד ווערן פערדינגען שטעדט אין בית — התפלה ביי דער ציוניסטישער ארגאניזאציע לובעלסקא 25.

מיר בעטען וואס פריהער זיך צו בעזארגען ווייל עס איז נאך דא א בעגרעניצטע צאהל פלעצער.

דער גבאים קאמ'טעט ביי דער

ציוניסטישער ארגאניזאציע

— אין ראדאם. —

גלייכצייטיג מעלדעט מען די מתפללים זאלען איינצאהלען פאר ראש-השנה, די וואס יעלען נישט איינצאהלען וועלען קיין פלאץ נישט קענען פערנעמען.

בעקאנטמאכונג. צוליב דעם, וואס עס גרינדעט זיך א דראמאטישער קרייז ביים ראדאמער האנדווערקער קלוב, אלזא קענען זיך מעלדען די יעניגע וועלכע זענען פעהיג, אדער סימפאטיזירען מיט דער יודישער טעאטער-קונסט.

מיט אכטונג:

די קולטור-קאמיסיע.

בעקאנטמאכונג

די יודישע כפאלדזיעלניא פאר האנדעל און האנדווערקעריי מאכט בעקאנט דאס מען נעמט אב שפאראיינלאגען פון 10 גראשען אויף קליינע ביכלעך און דאן ווען די געקויפטע מארקעס זענען אין די ביכלעך איינגעקלעבט ווערט דערויף ארויסגעגעבען איין וקלאדאווי ביכעל.

קלענערע שפאראיינלאגען ווערען אויסגעצאהלט אהן קינדיגונג.

כפאלדזיעלנא פאר האנדעל און האנדווערקעריי Plac 3 Maja 2

צו דער האכצייט פון מרים גאלדבערג מיט ה' יעקב פוטער ווינשען מיר א הארציגען מזל טוב. זאלען גליק און צופריעדענהייט זיין די בעגלייטערס אויף זייער נייעם לעבענס-וועג.

שמואל אייזמאן עט פרוי און קינדער.

צו דער האכצייט פון מיין ליבע טאנטע מרים גאלדבערג מיט ה' יעקב פוטער ווינש איך, אז זייער צוקינפט זאל בעגלייט ווערען פון גליק און צופרידענקייט.

שמואל גאלדבערג.

גרייטע געהאפטענע מענטעלעך אויף

ספרי תורות

און פרוכת'ען.

צו בעקומען אין דער האפט-פאבריק, שפאציער גאס 12.

לשמוע אל הרנה ואל התפלה.

דערמיט מאך איך בעקאנט, אז אויף לובלינער 27 איז איינגעארדענט א בעקוועמער לאקאל א'יף צו דאווענען אין די ימים נוראים מיט גוטע חזנים. ס'ווערען בעזונדערס איינגעארדענט בעקוועמע פלעצער פאר פרויען.

ערקינדיגען זיך ביי

יחיאל דאנציגער

אין זעלבען הויז.

סיום הספר.

קומענדיגען זונטאג פרשת נצבים כ"ד אלול פייערט די חברה „חיי אדם" לובלינער 11, א סיום הספר אויף וועלכער עס ווערען געבעטען די איינגעלאדענע געסט צו קומען פינקטליך 5 א זייגער נ. מ.

מיט אכטונג די גבאים

מאטל אבאטאווסקי און יוסף שווארצבערג.

תּיקון טעות.

דער אַנאָנס פון האַנטוו.-באַנק אין ראַדאָם איז על פּי טעות איינגעגעבען.

דער זעלבער אַנאָנס איז חל געווען אויף די פערזאַמלונג וואָס איז פאָרגעקומען מיט 2 וואָכען צוריק.

די רעדאַקציע.

צוליעב דעם פריהצייטיגען טויט פון אונזער מיהמע

רוּשע לאַנדאַו נ. ע.

דריקען מיר אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל דער אין טרויער פערבליבענער פאַמיליע. זאָלען זיי געשטאַרקט ווערען איבערצוטראָגען דעם שווערען צער.

יאַקוב און מאָריץ לאַנדאַו און פאַמיליע נאָבּרינסקי.

קעלצער אַבּטיילונג.

וואו איז אייער אַקטיוויטעט?

א פּאָר ווערטער צו די איניציאַטאָרען פון קעלצער אָבטיילונג פון דער געז. פון „פריינד פון העברעאישען אוניווערזיטעט אין ירושלים".

נאָך דעם גרויסען יום טוב וואָס דאָס אַלוועלטליכע יודענטום האָט געפייערט לכּבוד דעם עפענען פון דער העברעאישער אוניווערזיטעט אין ירושלים, נאָך די האָניג-טעג פון דעם נאַציאָנאַלען נצחון וואָס מיר האָבען עררייכט מיט דער גרויסער געשעהעניש—זענען געקומען טעג פון אַרבייט, זאָרג און טעטיגקייט פאַר דאָס ער. ייבטע אום דער בנין זאָל האָבען א שטענדיגען קיום. מיט בלויז דרשות אין שמחה קען דער אוניווערזיטעט זיך נישט האַלטען, ער מוז האָבען מאַטעריעלע מיטלען און מוז אויסגעהאַלטען ווערען דורכ'ן גאַנצען יודענטום. און נישט פאַלען צו לאַסט אויף דעם קליינעם קבוץ, וואָס געפינט זיך אין ארץ-ישראל גופא. אַזוי האָבען פערשטאַנען די „פריינד" פון דעם העברעאישען אוניווערזיטעט און אויך אַלע, וועלכע מיינען ערנסט צו שטיצען די איינציגע יודישע „אַלמא מאַטער". אין קעלץ איז אויך געשאַפען געוואָרען אַזאַ „געזעלשאַפט" וועלכע פערשטעהט אויך, אַז מען מוז זאָרגען דאָס דער אוניווערזיטעט זאָל בעקומען פינאַנסיעלע מיטלען, די לאַבּאָראַטאָריומס-כעמישע מאַטעריאַלען און די ביבליאָטעק-ביכער, אַזוי לכל הפּחות דענקען די וועלכע קוקען אויף יעדע געזעלשאַפטליכע אַרבייט ווי אויף א חוב פאַר זיך. בּמיט די, וועלכע האָבען אויף די אייגענע ביינער געפילט די נויטווענדיגקייט פון א יודישער הויכשולע און פיל אין לעבען פערלאָרען ווייל עס האָט געפעהלט דעם יודענטום אַזאַ וויסענשאַפטס-טעמפּעל.

ליידער אָבער איז ביי אונז באַלד ווי די געזעלשאַפט איז לעגאַליזירט געוואָרען געבליבען שטעהן אויפ'ן טויטען פּונקט. מען האָט אַבּסאָלוט ביז יעצט גאָרנישט געטוהן און אין פערגלייך מיט אַנדערע שטעדט, זאָגאָר פיל קלענער פון קעלץ, האָבען מיר לטובת דער אוניווערזיטעט קיין איין בוך ניט צוגעשטעלט און קיין געלד מיטלען געשאַפען. נאָך דעם ווי די, וועלכע זענען געווען בראש פון דעם פיירונגס-קאָמיטעט און פון וועלכע מען האָט געהאַט דאָס רעכט צו פאָדערן עפּיס אַקטיוויטעט אין דער זאַך, האָט זיך דער פּאַרזיצענדער ד"ר פלעשלער און אַנדערע אָהן שום פּאַרוואָס אונטער קיינעמס דריק זיך אָבגעזאָגט און אָבגעשטעלט די טעטיגקייט פון דער אַזוי וויכטיגער געזעלשאַפט.

די געזעלשאַפטליכע מיינונג האָט געהאַט אַלזאָ רעכט צו פאָדערן פון דעם ד"ר פלעשלער, אַז נאָכדעם ווי ער האָט אַזוי אימפּאָזאַנט דורכגעפיהרט די פייערונג מיט דער שענער מליצה'דיגער „דרשה", וועט ער יעצט בעווייזען מעשים לטובת דעם אוניווערזיטעט און עס איז דאָ אַלע מעגליכקייטען דערצו, אַז די געזעלשאַפט זאָל עפּעס לייסטען, ווייל עס זענען האַכער 100 מיטגלידער דעקלאַרירט געוואָרען מיט א מאָנאַטליכען אָבצאָל, עס געפינט זיך ביי יעדען אינטעליגענט א טייל ביכער און זיי זענען גרייט צו שענקען פאַר דער ביבליאָטעק. ביי קליינינקע אָנשטרענגונגען און מיט א אויפריכטיגען ווילען וואָלט מען אויף דעם געביט זעהר פיל געקענט אויפטוהן.

אָבער דער ד"ר פלעשלער האָט צוליעב זיינע פּערזענליכע אַמביציעס דאָס פערנאַכלעסיגט און אַזוי אַרום נאָך א מאָהל דער געזעלשאַפט בעוויזען ווי ווייט ער און זיינע גלייכע זענען נאָך ניט דערוואַקסען צו שטעהן בראש פון געזעלשאַפטליכער אַרבייט און ווי ניט ערנסט זיי האָבען זיך בעצויגען צו דער גאַנצער אַזוי וויכטיגער אַקציע.

צי דאַרף אָבער צוליעב אַזוינע „קאָנסעקווענצען" אָבגעשטעלט ווערען די אַרבייט פון דער געזעלשאַפט פון „פריינד פאַר דער העברעאישער אוניווערזיטעט"? צי מוזען מיר זיך אונטערגעבען די געשוואָלענע אַמביציעס פון דעם ד"ר פלעשלער? צי וועלען מיר זיך ניט בעגעהן אָהן דער אַקטיווער הילף פון די, וועלכע זענען שטענדיג געווען ווייט פון יעדער מין נאַציאָנאַלע אַרבייט? צי וועלען מיר ניט קענען אַליין ביי קליינינקע אָנשטרענגונגען, אויפריכטיגען ווילן צונויפקלייבען ביי די האַכער 100 דעקלאַראַנטען דעם חדש אָבצאָל און ביי יעדען איינציגען א געוויסע צאָל ביכער לטובת די ביבליאָטעק פון דער אוניווערזיטעט?

צו אייך ווענדעט זיך די געזעלשאַפטליכע מיינונג און פאָדערט אויף צו א אינטענסיווע אַרבייט לטובת דער ירושלימער אוניווערזיטעט און זעהן נישט פערשוואַכען דעם כבוד פון קעלץ, וועלכע אין פערגלייך מיט אַנדערע שטעדט האָט ביז יעצט גאָרניט אויפגעטהון. **בעסער שפּעטער איידער קיינמאָל** ווייזט שוין ענדליך אַרויס אייער אַקטיוויטעט.

א. ס—ק.

ווענען א ביסעל יודיש.

קליינער פעליעטאָן.

איך געדענק ווען כ'בין נאָך געווען א קליין יונגעל, האָב איך מיך געלערענט יודיש אין שומערס א בריעפענשטעלער, און באַטש שומער איז געווען דער ערשטער וואָס מיט זיין שרייבען האָט ער צו געוואוינט דעם לעזער צו יודיש, האָט ער אויסגערעכענט עטליכע פּונקטען ווי אַזוי דאַרף זיך פיהרען א אינטעליגענט; ערשטענס שרייבּט ער, אַז מען קומט אַריין צו יענעם אין שטיב און יענער הייסט זיצען — נישט זיך זעצען אויפן גאַנצען בענקעל. נור אין עק. צווייטענס אַז מען געהט אין גאַס דאַרף מען האַלטען שטענדיג אונטערען אָרים א פּויליש ביכעל. און אַז מען האָט פּונקט נישט קיין פּויליש ביכעל, קען אויך גוט זיין א יודיש נור זיין איינגעפּאַקט באַטש אין א פּוילישע צייטונג'ס-פּאַפּיער...

מילא מיט אַזוי פיעל יאָהרען צוריק איז אפשר שומער גערעכט געווען, אָבער היינט זיך שעהמען מיט יודיש, דאָס איז נישט שעהן, ב'מיין טאַקע קעגען א היגען כּלל טהוער ד"ר פּ., וועלכער פיגורירט כמעט אין אַלע יודישע אינסטיטוציעס און וועט ער זאָל איבעראַל זיין פּרעזעס אָדער פּאַרזיצענדער, מאַ, נישט קיין עולה, כבוד איז א געזונטער אינסטינקט, יעדער איינער פון אונז האָט ליעב דאָס ביסעל כבוד, אָבער עס ווענדט זיך אין וואָסערער אופן, מען וויל עס דערגרייכען, זעהט איהר, דער זעלבער ד"ר פּ. קומט אויף אַלע יודישע פערזאַמלונגען, איז שטענדיג צווישען יודען, און דאָך וועט איהר אַפילו פון איהם קיין איין יודיש וואָרט הערען. ווי למשל האָט דער „לינת הצדק" דעם פערגאַנגענעם ווינטער איינגעאָרדענט אין האַנדווערקער קלוב א פּאָפּולערע פאָרלעזונג אויף די טעמאַן ווי אַזוי מען ערציהט קליינע זויג-קינדער. שטעלט אייך פאָר, אַז רייכע קומען נישט אויף אַזעלכע פאָרלעזונגען. זיי ווייסען ווי אַזוי זיי האָבען צו ערציהען זייערע קינדער, נור געקומען זענען דוקא, די מאַסע די אָרימסטע שיכטען פון פאָלק, וועלכע קענען נישט קיין אַנדערע שפּראַך נור יודיש, און ד"ר פּ. כ'ווייס נישט גישט, צי ער פערשטעהט גישט, צי ער מאַכט זיך נישט פערשטעהן. אַז אַזעלכע נוצליכע פאָרלעזונגען קענען נישט געהאַלטען ווערן אויף פּויליש, צו דער יודישער מאַסע דאַרף מען רעדן נור יודיש. אויף דער שפּראַך וואָס דאָס פאָלק לאַכט און וויינט... אויף די שפּראַך וואָס דאָס פאָלק טראָגט איהר גאַנצען צער, און דער עיקר אויף א שפּראַך, וואָס זיי פערשטעהן. איך ווייס אויך פון אַ פאַקט: צו אַ חולה האָט מען גערופען דעם ד"ר פּ. און אַז מען פרעגט אויף פּויליש, איז דער שטייגער ענטפערט מען אויף פּויליש. דער חולה קוים וואָס ער האָט געקענט רעדען. האָט גענומען דערצעהלען אויף פּויליש אויף וואָס ער ליידט נעבעך און דערביי יעדערס מאָהל געגעבען אַן'אָכ'ת־ען יודישען קרעכץ;

— **אוי ווי מיר.**

שטעלט אייך פאָר ווי קאָמיש דאָס האָט אויסגעזעהן, רעדען פּויליש, און קרעכצען יודיש... כ'ווייס דער ד"ר פּ. האָט אודאי א גוטען תירוץ, ער קען נישט גוט קיין יודיש. זעהר שעהן. ה' ד"ר מיר גלויבען אייך. נעמט אייך אָבער א ביישפּיעל אין די גרעסערע שטעדט ווי למשל אין ווארשא אָדער אין לאָדז, וואו די אַלע דאָקטוירים, וואָס שטעהן יעצט אין דער שפּיץ פון דעם יודישען פאָלק האָבען אויך אין אנפאַנג נישט אַזוי גוט געקענט קיין יודיש ווי איהר, אָבער זיי האָבען דאָך פערשטאַנען, אַז קומען צום פאָלק, וועלען ווערען זייערע פיהרער מוז מען זיך פערטיפען און רעדען אין זיין שפּראַך און אַז מען וויל וויסען וואָס איהם פעהלט, דאַן הערט זיי אויס אויף יודיש און ענטפערט זיי אויף יודיש, וועט איהר זיי גוט פערשטעהן און וויסען זייער צער און ווייטאָג...

שור-ק.

KINO
PHENOMEN
KIELCE

פון שבת דעם 12/9 ה. י. ווערט דעמאנסטרירט ווערען א סענסאציאנעלער סאלאן-דראמאט אין 2 סעריעס
12 אקטען צוזאמען א. נ.

Tajemnica Balu Maskowego

אין הויפטראל הארי פעלל HARRY PEEL

דאס בילד איז דעמאנסטרירט געווארען מיט דעם גרעסטען ערפאלג אין אלע גרעסטע אייראפעאישע שטעדט.

וואס הערט זיך אין קעלץ

פון שטאדט-ראט.

אויפ'ן רעקורס פון דעם לאווניק ה' מ. ראוויצקי וועגען זיין נישט ריכטיגער אויסשליסונג פון דעם שטאדט-ראט, האט דער קעלצער וואיעוואדע סקאסירט דעם בעשלוס פון קעלצער שטאדט-ראט און איבערגעגעבען דעם ענין נאך אמאל צו בעטראכטען. אזוי נאך איז גאנץ מעגליך, אז דער שטאדט-ראט ווי דער מאגיסטראט האבען נישט ריכטיג געהאנדעלט געגען ה' ראוויצקי און די אלע בעשולדיגונגען זענען ווייט פון דעם אמת. פון זיכערע קוועלען גיט מען איבער, אז דאס אויסשליסען וועלכע עס האבען דורכגעפיהרט די קריסטליכע ראטמענער זענען אינספירירט געווארען פון איינעם א יודישען ראטמאן, וועלכער האט מיט ה' ראוויצקי פערזענליכע חשבונות.

פון דער געז. „לינת-הצדק" אין קעלץ

פרייטאג דעם 4 ד. מ. איז פארגעקומען א בלימעל פערקויף לטובת דער געזעלשאפט „לינת הצדק" אין קעלץ, וועלכעס האט אריינגעבראכט 182 זל. מיט 30 גר. איינקונפט.

פון סוחרים — פעראיין

שבת דעם 5/9 איז פארגעקומען אין אייגענעם לאקאל א פערזאמלונג פון די פארשטעהער פון די בראנזשעס צוזאמען מיט דער פערוואלטונג און ראט, עס האט געזאלט בעשטימט ווערען נייע פארשטעהער אין די פערשידענע שטייער-קאמיסיעס.

די פערזאמלונג איז געוועזען אזא שטורמישע, אז ס'איז צו קיין וואהלען נישט געקומען.

אויטא—דראזשקעס אין קעלץ

זייט איניגע טעג הייבען זיך אויף די קעלצער גאסען בעוויזען אויטא—דראזשקעס, דער קורס איז 50 גראשען פאר א קילאמעטער.

ג נ י ב ו ת

די טעג איז אין געשעפט פון ה' יצחק קאפעל אריינגעקומען עטליכע פערזאנען אין דער בעגלייטונג פון איין פרוי און געהייסען זיך ווייזען פערשידענע גאלאנטעריע-ארטיקלען, ביים אוועקגעהן האט ראס פרל' ק. בעמערקט ווי די פרוי האט ארינטערגענומען א דאמען שירעם, זי איז באלד נאכגעגאנגען און עס איז איהר געלינגען צו פערהאלטען איינעם פון די הערען, וועלכער איז אגב געוועזען שכור. אין דער פאליציי האט ער בשום אופן נישט געוואלט אויפגעבען דעם נאמען פון דער פרוי. דאגעגען האט מען זי דערקענט אין אלבום פון די פערברעכער. דערווייל איז זי נעלם געווארען.

א גניבה אויס הונגער.

אין דער בעקעריי פון ה' ברייטמאן (נייע וועלט) האט מען אין דער נאכט פון פרייטאג אויף שבת אויפגעריסען די טהירען פון געוועלב און ארויסגענומען עטליכע ברויט פון שויפענסטער.

אנ'ארבייטס-לאזער קריסט, וועלכען מען האט צומארגענס פערהאלטען מיט א זאק ברויט, האט זיך מודה געוועזען אין די גניבה, ערקלערענדיג, אז דערצו האט איהם צוגעפיהרט דער הונגער.

פ ו ן י ע נ ד ז ש ע י ע ו

דער בלימעל-טאג, וועלכער איז דא איינגעארדענט געווארען לטובת דעם נאציאנאל-פאנד האט געבראכט 90 זל. אויסגעצייכענט זיך ביים זאמלען האבען פרל' פריידע אינגבער און פרל' שושנה סאבעל.

פון דער יודישער ביבליאטעק אין קעלץ.

די פערוואלטונג פון דער יודישער ביבליאטעק אין קיעלץ איז צוגעטרעטען איינצוארדנען א ציקל רעפעראטען פון די בעסטע אויף דעם געביעט קרעפטען. דער 2-טער רעפעראט פון ה' מ. ראוויטש אויס ווארשא א. ד. ט. „נאקעטקייט אלס פראבלעם אין דער ליטעראטור און קונסט" קומט פאר שבת דעם 12 סעפטעמבער ד. י. 7.30 אווענד אין לאקאל „ארפעאום" (מארק 6)

פון „החלוץ המזרחי" אין קעלץ.

דאנערשטאג דעם 2-טען סעפטעמבער ד. י. האט אונזער סניף בעזוכט דער אינסטרוקטאר פון ווארשאיוער צענטראלע ה' מ. שאפירא, וועלכער האט דורכגעפיהרט א עגזאמען צווישען די חלוצים, וועלכע האט זיך בכלל נישט שלעכט איינגעגעבען.

3 אידישע פארשטעלונגען אין קעלץ.

היינטיגע וואך האט אין קעלץ געווילט די ראדאמער פעראייניגטע טרופע, וועלכע האט אויסגעפיהרט מיט גרויס ערפאלג: „די רומענישע חתונה", „די שטיף מוטער און „ליאווקע מאלאדיעץ" די פארשטעלונגען האבען זיך גוט איינגעגעבען און דאס שפילען האט געמאכט א זעהר גוטען איינדרוק אויף דאס פובליקום, וועלכעס האט כסדר אפלאדירט.

KINO
„PANI"
KIELCE
ul. Sienkiewicza 17

Dziś i codziennie

KOBIETA
PRZECIW
KOBIECIE

Wspaniały dramat współczesny w 8-miu wielkich aktach.

Zdjęcia ukończono 4 lutego 1924 roku.

W następnym programie!
Wznowienie wiekopomnego arcydzieła filmowego podług słynnej powieści
PIERRE BENOIT
Atlantyda
2 serje 12 aktów razem

לשמוע אל הרנה ואל התפלה!

די חברה „כנסת ישראל" אונטערן אנפיהרונג פון ה' מ. קאטליאר מאכט בעקאנט דאס אויף די קומענדע ימים נוראים ארדענט זי איין דאס דאווענען אין נייעם זעהר בעקוועמען און פראכטפולען לאקאל פון דער שולע „דאנציגער-ליפשיץ" ספארנא 7, ווי אויך אין הערליכען לאקאל פון כוחרים צו־זאמען לובלינער 18. מיטן אנטייל פון זעהר א שעהנעם כאר אונטער דער לייטונג פון די בעוואוסטע און זעהר בעריהמטע חזנים ה"ה יעקב הכטמאן און איסר ליפשיץ.

בקיינע פלעצער צו זעהר מעסיגע פרייזען קען מען שוין דינגען אין דער גויבענדערנעמטער שולע ספארנא 7 און 8.

מיט אכטונג
„כנסת ישראל"

Francuzka udziela lekcji FRANCUZKIEGO Radom, Wysoka № 44.

אויפמערקזאם

— צו —
קאנקורענץ
פרייזען

בעקומט איהר אלע עלעקטרישע ארטיקלען ערשטקלאסיגע קוואליטעט אויף זשאראוווקיס פון די פירמעס: „אסראם" „פיליפס" „טאנקסראם" צו קאנקורענץ-פרייזען.
איך נעם אן מאטארען צו פעראכטען, ערקונדיגט אייך ביי דער פירמע

טייכמאן ראדאם, לובלינער 21
— אין הויף. —
בעשטעלונגען ווערען אנגענומען דורכ'ן טעלעפאן № 243

לשמוע אל הרנה ואל התפלה!

אזוי ווי יעדעס יאהר אויך היינט ארדענן מיר איין א בית-התפלה אויף די קומענדע ימים-נוראים אין אונזער „שול-לאקאל" לובלינער 21 רוג-ספארנע מיט די בעסטע חזנים אויך זעהר בעקוועמע פלעצער. פלעצער צום דאווענען קען מאן שוין דינגען אין דער זעלבער שולע.

ברגשי כבוד א. גוטמאן מ. זיילאניי.

קראנקע, היט אייער געזונד!

די אין דער גאנצער וועלט בעריהמטע
ד"ר ליאווערס הארץ-געבירג-קרייטעכצער

ווערען רעקאמענדירט פון די בערימטע דאקטוירים און פראפעסארען פון בערלינער אוניווערזיטעט, ווי ד"ר ליידען, ד"ר האכפלייסער, ד"ר טארשין און פיל אנדערע אנגעזעענע מעדיקער, וועלכע האבען פעסטגעשטעלט, אז די קרייטעכצער זענען דאס מיטעל צו דערהאלטען דאס געזונד. מיליאנען מענשען האבען זיך שוין געהיילט מיט ליאווערס הארץ-געבירג קרייטעכצער אויף פערשידענע קראנקהייטען ווי קאפ-שמערצען, אויסערליכע פרישצעס, מאגען ליידענע, העמארידען, רעוומאטיזם, ארטרעטיזם און גאל-שטיינער. דאס מיטעל וועקט דעם אפעטיט און העלפט מיט פערדייען, איז פראקטיש און ערפאלגרייך ביי נייגונגען צו עצירות, ביי אנצינדונגען פון דער גאל און ביי שווערען אורין-גיי. דאס דאזיגע מיטעל האט נאך קיינמאל נישט פערפיהרט. דאקטאר ליאווערס הארץ-געבירג-קרייטעכצער איז אויסגעצייכנט געווארען מיט גאלדענע מעדאל אויף אלע מעדיצינישע אויסשטעלונגען, אין פאריז בערלין, לאנדאן, ווין טריעסט און פיל אנדערע שטעט.
טויזענדער דאנק-בריוו האט ער בעקומען פון אלע עקען וועלט פון אויסגעהיילטע.
פרייז פון א האלב שעכטעל 1.50 זל., א גאנץ שעכטעל 2.50 זל.
צו בעקומען אין אלע אפטייקען און אפטייק-סקלאדען.
פארשטעהער פאר דער פוילישער רעפובליק.
Józef Grosman, Warszawa Chmielna 49

היט אייך פאר פאלסיפיקאטען און נאכגעמאכטע עטיקעטען. אויף די אריגינאל געפינט זיך דער רעגיסטראציע-נומער פון געזונדהייטס-מיניסטעריום נו'. 48.

לשמוע אל הרנה ואל התפלה

דאס מנין „אחיעזר" מעלדעט, דאס ווי אין די לעצטע יארן וועט אין לאקאל פון האנט. קלוב וואל 59 געדאווענט ווערען אין די ימים נוראים מיטן אנטייל פון בעוויסטען בעל תפילה ה' יוסף פושעמסלאוו.
רינגען פלעצער קען מען שוין יעדען טאג פון 8 ביז 10 אווענד אין לאקאל פון קלוב.

צאהן-דאקטארין
ה. ראקאטש
האט זיך איבערגעציגען אויף שערזקא 7.
און נעמט ווידער אן קראנקע.

קאאפעראטיווע האנדווערקער-באנק אין ראדאם.

מעלדעט איהרע ג. מיטגלידער, דאס זונטאג דעם 13 וועשעשיען וועט פארקומען א **אלגעמיינע פערזאמלונג** אויף וועלכער ס'וועט געוועהלט ווערען א פרעזעס פון דער באנק-פער־וואלטונג און ראט.

די פערוואלטונג.

בעקאנטמאכונג.

איך מאך בעקאנט מיין ג. קונדשאפט, דאס מיין ליכט-פאבריק שפיטאלנא 4, וועלכע גיעט ארויס אלע שענסטע סארטען ליכט פון 60 אויפן פונט און גרעסער ווי אויך יום כפור-ליכט, וועלכע ווערען אויסגעארבייט פון שטארקסטען מאטעריאל. מען קען די ליכט בעקומען נאר אין די גרעסערע געשעפטען.

מאיר ווייצמאן שפיטאלנא 4

Kino „Odeon" w Radomiu

Od 10 do 13 września Subtelny arcyfilm wytw. Hagenbecka p. t.
DZIEWCZĘ WSCHODU
Fenomenalne odzwierciadlenie życia wschodu z jego przepychem i przewrotnością.
W rolach głównych: Mary Odette, Stewart Rome i Edmund Lowe

Od poniedziałku nowość sezonu
Skandal w Towarzystwie
w roli głównej ulubienica:
Glorja Swanson

Kino-Teatr „CORSO" w Radomiu.

היינט און יערען טאג! — ווערט דעמאנסטרירט דאס הערליכע בילד
די מלחמה אונטער בארנום (ליבע אין רוהם)
עפאפעע אין 10 אקטען אין די הויפט—ראלען
הארלעס ד'ע ראש, מאק דאנאלד, ג. ניבסאן, וואלאס

אין קורצען וועט דעמאנסטרירט ווערען דאס הערליכע יודישע בילד
„תקיעת-כף" (ŚLUBOWANIE)

ה. גרינשטיין, „פעלטשער" קאשטשושקער 25 טעלעפאן 303 פערשידענע אינשפריצונגען (זאשטשיקעס)

Redaktor i Wydawca CH. M. Herc — Odbito we własnej drukarni „Radomer Kielcer Leben." Radom Szwarlikowska № 20